

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ**

PAŽYMA

DĖL DARBO KODEKSO TEISINIO REGULIAVIMO STEBĖSENOS REZULTATŲ

2020-02-11 Nr. NV-382

Vilnius

Rengėjas: Valstybinė darbo inspekcija (VDI).

Tikslas: Pristatyti Darbo kodekso įgyvendinimo stebėsenos rezultatus.

Dabartinė situacija:

- Jau 2,5 metų (nuo 2017 m. liepos 1 d.) galioja naujos redakcijos Darbo kodeksas (toliau – DK), kuriuo supaprastintas darbo sutarčių sudarymas, įtvirtinta daugiau darbo sutarčių rūšių (laikinojo, projektinio darbo, darbo vietos dalijimosi ir kt.), numatytas lankstesnis darbo laiko ir atleidimo nuostatų reguliavimas, MMA mokėjimas tik už nekvalifikuotą darbą, išplėstos darbo ginčų komisijų kompetencijos ribos, padidintos darbuotojų atstovavimo galimybės ir kt.
- DK 6 str. 13 d. nustatyta, kad VDI atlieka DK įgyvendinimo stebėseną ir iki 2019 m. ir kiekvienų vėlesnių metų gruodžio 31 d. pateikia Vyriausybei ir Seimui DK įgyvendinimo stebėsenos ir pasiektų rezultatų įvertinimo pažymą, kurioje nurodomos: teigiamos ir neigiamos pasekmės (teisės pažeidimų skaičius ir klasifikacija; atleidimų iš darbo skaičius pagal atleidimo pagrindus; darbo ginčų dėl teisės darbo ginčų komisijose skaičius, dalykas, rezultatai; pareikštų ieškinių teisme dėl darbo ginčų dėl teisės skaičius; terminuotų darbo sutarčių skaičius; įmonių, taikančių suminę darbo laiko apskaitą, skaičius; darbdavių prašymų suteikti sutikimą nutraukti darbuotojų atstovavimą darbdavio lygmeniu įgyvendinančių asmenų skaičius ir tenkintų tokių prašymų skaičius; darbuotojų atstovų įmonėse skaičius) ir pasiūlymai dėl DK ir kitų susijusių įstatymų tobulinimo.

Esmė:

**DARBO KODEKSO STEBĖSENOS UŽ LAIKOTARPIŲ NUO 2017 M. II PUSMEČIO IKI
2019 M. I PUSMEČIO REZULTATAI**

Taikomos naujos darbo sutarčių rūšys. 2019 m. I pusmetį buvo sudaryta 314,4 tūkst. darbo sutarčių (2017 m. II pusmetį – 308,5 tūkst.). Didžioji dalis (71 proc.) išlieka neterminuotos darbo sutartys, terminuotos sutartys sudaro 17 proc., o kitos (laikinosios, sezoninio pobūdžio) – 12 proc.

Laikinojo darbo sutarčių, sudarytų 2019 m. I pusmetį, skaičius (14,5 tūkst.), palyginus su 2017 m. II pusmetį sudarytų tokių sutarčių skaičiumi (10,3 tūkst.), išaugo trečdaliu. Projektinio darbo sutarčių, sudarytų 2019 m. I pusmetį, skaičius, palyginus su 2017 m. II pusmečiu, išaugo beveik trigubai (887 sutartys 2017 m. II pusmetį ir 2042 sutartys 2019 m. I pusmetį). Pameistrystės sutartys 2017 m. II pusmetį sudarytos 155, o 2019 m. I pusmetį – 323.

Suminę darbo laiko apskaitą taiko apie 25 proc. darbdavių.

Daugėja neterminuotų darbo sutarčių, sudaromų su užsienio piliečiais. 2017 m. II pusm. su užsienio šalių piliečiais sudarytos 3585, o 2019 m. I pusm. – 4417 darbo sutartys.

Darbo sutarties nutraukimo pagrindų pasiskirstymo tendencija išlieka panaši: daugiausia darbo sutarčių (73 proc.) nutraukiama darbuotojo iniciatyva, darbdavio iniciatyva – 6 proc., šalių susitarimu – apie 5 proc.

2019 m. I pusmetį užfiksuota mažiau nutrauktų darbo sutarčių (273,1 tūkst.), kai 2017 m. II pusmetį – 317,3 tūkst. Darbdaviai taiko ir naująjį pagrindą – galimybę nutraukti darbo sutartį darbdavio valia (DK 59 str., kai įspėjama prieš 3 darbo dienas ir sumokama 6 mėn. išeitinė išmoka): 2017 m. II pusm. darbdavio valia buvo nutrauktos 125 darbo sutartys, o 2019 m. I pusm. – 136 darbo sutartys.

VDI 2019 m. I pusmetį gavo 23 darbdavių prašymus suteikti sutikimą nutraukti darbo sutartį su darbuotojų atstovu, 2017 m. II pusmetį – 15, 2018 m. I pusmetį – 19, o 2018 m. II pusmetį – 25. Prašymai dažniausiai būna teisėti ir yra tenkinami.

Darbo ginčų sprendimas ekonomiškėmis, efektyvesnėmis, daugėja taikos sutarčių. 2019 m. I pusmetį Darbo ginčų komisijos (DGK) išnagrinėjo 26 proc. daugiau prašymų nei per 2017 m. II pusmetį, iš jų 76 proc. dėl nesumokėto darbo užmokesčio ir su juo susijusių sumų išieškojimo. Taikos sutartys sudaro 15 proc. visų priimtų sprendimų. Tik apie 5 proc. atvejų DGK nagrinėtos bylos pasiekia teismą.

Darbuotojų atstovavimas auga. Iš 109 631 Lietuvoje veikiančių ūkio subjektų (2019-06-30 duomenimis), VDI buvo sukaupusi duomenis apie 42 227 įmones. Beveik 40 proc. šių įmonių darbuotojus atstovauja jų paskirti atstovai: 64,5 proc. – darbuotojų patikėtinis; 30,4 proc. – darbo tarybos; 8,1 proc. – įmonės profesinė sąjunga; 0,8 proc. – šakos profesinė sąjunga.

Stebimas VDI inspektorių surašytų reikalavimų pašalinti pažeidimus ir nustatytų pažeidimų skaičiaus augimas (nuo 416 reikalavimų, 956 nustatytų pažeidimų 2017 m. II pusmetį, iki 593 reikalavimų, 1458 nustatytų pažeidimų 2019 m. I pusmetį), auga surašytų administracinių nusižengimų protokolų skaičius (2017 m. II pusmetį 1033, o 2019 m. I pusmetį – 1175). Daugiausiai pažeidimų yra dėl darbo ir poilsio laiko (tarp jų dėl darbo laiko režimo ir apskaitos, suminės darbo laiko apskaitos) ir darbo apmokėjimo už viršvalandinį ir nakties darbą, darbą poilsio ir švenčių dienomis, atsiskaitymo terminų).

2019 m. I pusmetį iš 3599 atliktų patikrinimų buvo nustatyti 1493 nelegaliai (nedeklaruotai) dirbę asmenys. 2018 m. I pusmetį tokių asmenų buvo 1628, II pusmetį – 1994.

Siekiant sumažinti pažeidimų, VDI įtvirtino pareigą DGK informuoti VDI teritorinį skyrių apie atvejus, kai ginčo metu nustatomas nesumokėto darbo užmokesčio faktas.

Konsultacijų dėl DK mažėja. 2017 m. II pusm. VDI gavo virš 6 tūkst. rašytinių paklausimų, 2019 m. I pusm. – virš 4 tūkst. Mažėja ir konsultacijų telefonu skaičius. Didžioji dalis keliamų klausimų susiję su įdarbinimu ir darbo sutartimi (44 proc.), poilsio laiku (28 proc.), darbo užmokesčiu (16 proc.) bei darbo laiku (12 proc.).

Pastebėtina, kad naujasis DK:

- paskatino naujų darbo vietų kūrimąsi ir nedarbo mažėjimą;
- sumažino MMA gaunančių žmonių ratą (2017 m. MMA gavo 65,3 tūkst. darbuotojų, o 2018 m. – 48,9 tūkst.) ir dabar tokių darbuotojų yra vos 2,5 proc. (iki DK įsigaliojimo buvo apie 20 proc.);
- prisidėjo prie darbo užmokesčio šalyje augimo (2018 m. VDU augo 10 proc., 2019 m. III ketv. 9,2 proc.);
- paskatino kolektyvinių sutarčių sudarymą (sudarytos 2 Nacionalinės kolektyvinės sutartys (2019 m. ir 2020 m.), 12 šakos lygmens kolektyvinių sutarčių, iš kurių 2 privačiame sektoriuje (baldų gamybos pramonės ir tarptautinio kelių transporto), ir 250 darbdavio lygmens kolektyvinių sutarčių);
- Lietuva darbo lankstumo indekse užima 14 vietą tarp 41 ES ir EBPO šalių (pakilo 1 vieta aukščiau; Latvija užima 20 vietą, Estija – 28 vietą);
- daugėja atvykstančių gyventi į Lietuvą žmonių (2018 m. į Lietuvą imigravo 28,9 tūkst.

žmonių – 1,4 karto (8,5 tūkst.) daugiau nei 2017 m., daugiau nei pusė (57,4 proc.) imigravusių – į šalį grįžę LR piliečiai).

Teisinio reguliavimo reikalingumo, pakankamumo ir efektyvumo įvertinimas.

Iš esmės DK reglamentavimas vertintinas kaip pakankamas ir efektyvus.

Siekiant sumažinti darbdavių piktnaudžiavimą atsiskaitant su darbuotojais VDI siūlytų didinti sankcijas už pažeidimus, taip pat svarstyti darbo pagal poreikį instituto įtvirtinimą, tobulinti reglamentavimą, kad darbuotojai, esant realiam pagrindui, būtų atleidžiami darbdavio iniciatyva, nesant darbuotojo kaltės, o ne kitais pagrindais (savo noru), kompleksiškai šviesti visuomenę apie legalaus darbo naudas bei nelegalaus darbo daromą žalą, aiškiau reglamentuoti tam tikrų DK sričių nuostatas (darbo apmokėjimo, darbo ir poilsio laiko, darbuotojų atstovavimo, kolektyvinių darbo santykių, darbo ir šeiminių įsipareigojimų derinimo ir pan.), atlikti redakcinius DK pakeitimus (SADM parengė ir su socialiniais partneriais suderino kai kurių DK straipsnių pakeitimo projektą).

VDI pateiktus pasiūlymus numatoma svarstyti antrame Darbo kodekso peržiūros etape.

Dalykinio vertinimo išvada: Siūlome Darbo kodekso teisinio reguliavimo stebėsenos rezultatus pristatyti tarpinstituciniame pasitarime.

Socialinės politikos grupės patarėja

Aušra Gratulevičienė

tel. 8 706 61 803, el.p. ausra.gratuleviciene@lrv.lt